

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΑΝΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟ 680^ο ΕΤΟΣ.

ΟΤΕ Ο ΑΜΟΥΡΑΤ ΠΕΙΣ ΠΑΡΕΠΕΣΕ ΤΑΥΤΗ ΜΕΤΑ
ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΒΑΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΠΑΡΟΛΙΓΟΝ ΤΑΥΤΗΝ ΕΚΡΑΤΕΙ, ΕΙ ΜΗ Η ΥΠΕΡΑΓΓΝΟΣ
ΜΗΤΗΡ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΤΑΥΤΗΝ ΕΦΥΛΑΣΕ.

JOANNIS CANANI

DE BELLO CONSTANTINOPOLITANO ANNI AB ORBE CONDITO 680,
CHRISTI 1422,

CUM AMURAT-BEIS FORTISSIMORUM MILITUM EXERCITU
IN EAM IRRUPIT, QUAM ET EXPUGNASSET UTIQUE, NISI IMMACULATISSIMA
DEI MATER CONSERVASSET.

Μυστήριον βασιλέως κρύπτειν καλόν, τὰ δὲ ἔργα Ἀ
τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν ἐνδοξόν· εἶπε γάρ ὁ ἄγγελος
τῷ Τοβίτῃ. Τοῦτο νῦν καὶ ἐμὲ λίαν ὤθει καὶ θαρ-
ρῦνει καὶ τολμηρὸν ποιεῖ κήρυκα, ὅπως τὸ πανθαύ-
μαστον θαῦμα τῆς παναγίας μου διηγήσομαι. Ἐκ-
κόπτει δὲ με ἡ ἀπειρία τοῦ λόγου, ἀντιῶει δὲ με
πάλιν καὶ ἔλκει τὸ ἴδιον τῆς ὀρέξεως, τὸ ἀνθρώπινον
πάθος. Καὶ ἤττημαι, καὶ τὴν ἤττην ὁμολογῶ, καὶ
ἀπὸ τούτων τὴν ἱστορίαν ἠρξάμην. Καὶ δέομαι τοῖς
ἀναγινώσκοντας ταύτην καὶ τῶν γραμμάτων τὴν
πίσταν ἔχοντα, μήτε τὸν κόρον τοῦ λόγου ἀκηδέ-
σωσι μήτε τὴν σοικοδομήσαν καταγνώσονται
φράσιν, ἐπεὶ καὶ τῆς ἀπειρίας μου τῶν γραμμά-
των ὁμολογῶ τὴν ἀσθένειαν. Ἀλλὰ οὐδὲ διὰ σοφῶς
ἢ λογίως ἔγραψα ταῦτα, ἀλλὰ διὰ ἰδιώτας καὶ μό-
νον, ὡς καὶ ἐγὼ ἰδιώτης, ἵνα οἱ ἰδιῶται ὡς ἰδιῶται
ἀπεριέργως καὶ ἀκαταγνώστως ἀναγινώσκωσι ταύ-
την. Διὰ δὲ ὅτι ταῦτα πάντα τολμηρῶς ἐγενόμην
γραφεὺς τε καὶ κήρυξ, καὶ τὸ πολυθρύλητον θαῦμα
τῆς παναγίας καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τῶν Ἀγαρηνῶν
ἐπιδρομὴν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἱστῶρησα
κατὰ τὴν τοῦ λόγου μου δύναμιν, καὶ ἀπὸ τούτων
ἠρξάμην.

Ἐν ἔτει τριακοστῷ δευτέρῳ τῆς ἡγεμονίας τῶν
βασιλέων Μανουήλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐνακκοιστοῦ
τριακοστῷ ἔτει, ἰνδικτιῶνος πεντακαίδεκάτης, δε-
κάτη μηνὸς Ἰουνίου ἡμέρᾳ τρίτῃ, τῆς ἡμέρας
ὥρα δευτέρα, κατέδραμεν αὐθις ἄφνω στρατὰ καθ'
ἡμῶν Μουσουλμάνων, οἷς πέντε τὸν ἀριθμὸν χιλιά-
δες, ἔχοντες καὶ στρατάρχην ἄνδρα μανδὸν καὶ αἰ-
ματοθήρον, καὶ τὸ ὄνομα τούτου Μιχάλαϊ; ἐκαλεῖτο,
καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ γῶραν τὴν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν

Sacramentum regis abscondere bonum est :
opera autem Dei revelare honorificum est, dixit an-
gelus Tobiae. Hoc itidem nunc me compellens ani-
mos addit, et audacem praeconeum efficit, ad maxi-
me admirandum miraculum sanctissimae meae enar-
randum. Verumtamen inscitia orationem interrup-
pit ; sed rursus me concitat trahitque desiderium,
humanus scilicet affectus. Victus sum, et victoriam
confiteor, et ex his historiam ordior : rogoque le-
ctores meos, qui litterarum usu satis imbuti sunt, ne
satietaem orationis fastidiant, neque dicendi for-
mulas solitas ac barbarie plenas condemnent, cum
ipse inscitiae meae imbecillitatem profitear : imo
ipse haec neque doctis, neque eruditis, sed im-
peritis, mihi imperito similibus, scribam, ut im-
periti imperitorum more incuriose, et absque eo
quod criminis notam inferant, perlegant. Propter haec
omnia audax scriptor factus et praeco, omnium ore
decanatum ac concelebratum sanctissimae virginis
miraculum et adversum nos Agarenorum irruptio-
nem et urbis obsidionem, pro orationis meae mo-
dulo, scripto tradidi ; et ab his exorsus sum.

Anno tricesimo secundo imperii Manuelis Palaeo-
logi et Joannis illius filii, orbis conditi sexies mil-
lesimo nonagesimo tricesimo, indictione decima
quinta, decimo mensis Junii, feria tertia, diei hora se-
cunda rursus adversum nos Musulmanorum exer-
citus ad decem millia hominum numeratus, ductore
viro vaesano et sanguivoro, Michalpei nuncupato, ex
templo irrupit, et universas urbes totamque regionem
imperio obnoxiam momento temporis subegit, spo-
liavitque nos omnibus circa hanc urbem locis bo-
nisque evertit, partim rebus deletis, partim praeda

surreptis, partim in servitutem abactis : ex hominibus hos quidem neci tradidit, alios longe et ultra Iconium et Aratzapetas Cyphas transmisit, mulieribus vero ad impuritates omnes et turpia sibi expositis, ad vota quisque sua quantum libido tulit, abutitur ; pueros circumcidendos Maometho offerunt ; animalia tum jugum ferre nata tum injugata trucidata penitus abolerunt ; damna vero quae ex concisis fruticibus et vineis devastatis consecuta sunt, quis unquam sui quae oratio consequi poterit ? Nam statim atque urbs concludi coepta est, praeter expectationem impetu facto nos obseravit, omniaque quae extra erant in potestatem suam redegit. Tantae vero calamitatis, interuentionis et atrocissimorum infortuniorum, quibus miseri ac infelices Romani appressi sunt, modum, originem et causam silentio praeterire satius esse duxi, enarrare vero necessarium pugnae illius acerbissimae et horridissimi conflictus exitum. Prius etenim Musulmanorum copiae, ut diximus, decimo Junii die irruentes nos in urbe occlusere. Vicesimo ejusdem alia Musulmanorum manus adueniens, veluti nubes grandinis plena, et perniciose perstrepsens universam Romanis obediens regionem devastavit, et veluti flamma ardens fulguris omnia incendit et funestavit, et omne lignum fructiferum et arborum laetos et uberes fructus ferentem et vitium truncos radicibus effodit, reliquaque atrociam ac perniciosam in nos exaggeravit. Sed primarius copiarum dux eorumque ameras et dominus, tandem pervenit. Pervenit vero furens, efferatus, superbus, tumens, inflatus et jactabundus. Supercilium in caelum extollens super omnes se eminere existimabat, et a se gubernari omnia suspicabatur, totum denique orbem sibi obnoxium reputabat : quia in hoc quamplurimis machinis aliisque bello appropinquante necessariis advectis, munium civitatis partem posse se disjicere, indeque eam suo dominio subicere, Romanos in captivitate adducere et Christi nomen aboleri confidebat. Hic innumeris solus exercituum phalangibus, nationumque omni genere constipatus, et numerosissima tum pedum tum equitum multitudine fretus, omnia ea loca contagebat. Tunc mandato hortatuque Turcarum domini Murat-Bei agger extruitur, plures alios eosque maximos superans : quippe ab extremitate una urbis, Chrysiæ nempe portæ, ad aliam Xyloportæ extendebatur, non plus sagittas factu a moenibus distans, valide undique constructus ac firmissimus, lignis ingentibus, crassis tabulis et complicatis virgis ac viminibus anteriore sui parte communibus, ut sagittæ arcuum izagrorumque a Romanis emissa saxaque bombardarum exciperentur. In aggeris posteriore parte, ut illi præceperat, milites omnis generis ex exercitu selecti audaces fortesque permanebant, tum ut pro more aggerem defenderent, tum ut ab eo defenderentur, indeque pugnam retro stantes cum izagris et arcibus aliisque machinis, et parvis et ingentibus, prope innumeris, hanc ob causam advectis,

ἐξουσίαν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ἐπειρήσαντο, καὶ ἡμεῖς ἀπεστέρησαν τῆσδε τῆς πόλεως πάντα τὰ πλησίον, καὶ ταύτης ἐφθεῖραν, ἐλεηλότησον, ἤχμαλώτευσαν, καὶ τοὺς μὲν τῶν ἀνδρῶν κατέσφραξαν, τοὺς δὲ καὶ πόρρω τοῦ Ἰκονίου καὶ Ἀρατζάπητας Κύφας διαβιβάσαντες, τὰς δὲ γυναῖκας ἀσπλῶς ἀισχρορρήσαντες, τὰ δὲ βρέφη εἰς περιτομήν τῷ Μωάμεθ προσέφερον, καὶ πᾶν ζῶον ὑπὸ ζυγῶν καὶ ἄζυγον διέφθειραν καὶ ἠφάνισαν. Τὴν δὲ ζημίαν τῶν γαννημάτων καὶ τῶν ἀμπελώνων τὴν λόμην τίς ἄρα καὶ ποῖα θυνήσεται γλώσσα ταύτην ἐξιγνιάσαι ; Καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συγκλίσεως ἀπαραπροσδοκῆτως κατέδραμον καὶ ἡμεῖς ἀπέκλεισαν, καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν αὐτῶν πάντα τὰ ἐξω ἐγένοντο. Τὸ δὲ καὶ πῶς καὶ πόθεν καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἡ συμφορὰ καὶ φθορὰ καὶ ταῦτα τὰ δεινότατα χαλεπὰ τοῖς δυστυχοῦσι καὶ ἀθλίσις ἐπέβη Ῥωμαίοις σιωπᾶν ἡμῶν ἀμεινον ἔδοξεν. Τῆς δὲ πικροτάτης μάχης ἐκείνης καὶ τοῦ φοβεροτάτου πολέμου τὸ πέρας χρὴ διεγῆσθαι. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον σφράτευμα τῶν Μουσουλμάνων ἐκαίνων τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἰουνίου κατέδραμε καὶ ἡμεῖς ἀπέκλεισαν, ὡς προέφημην, τῇ δὲ εἰκοστῇ τούτου ἔτιρα ἐφάνη στρατιὰ Μουσουλμάνων ὡς νέφος χαλάζης πλήρης καὶ τετραγὸς δλέθριον, καὶ πᾶσαν καὶ παντοίαν τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡμαῦρῶσαν γῆν, καὶ ὡς φλόξ ἀστραπῆς καιομένης πάντα κατέκαυσε καὶ ἐνεπύρισε, καὶ πᾶν ξύλον κάρπιμον καὶ δένδρον εὐκαρπῶν καὶ τὰς κουρβούλας τῶν ἀμπελώνων ἐκ ρίζης ἀπέτεμον, καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν καὶ δλέθριον καθ' ἡμῶν ἐποίησαντο. Ὁ δὲ στρατάρχης ὁ μέγας καὶ πάντων ἐκείνων ἀμεινον καὶ δεσπότης ἐφθασεν. Ἦλθε μανθὸς καὶ ἠγγριώμενος, ἀλαζῶν, ἐπηρμένος, ὑπέρογκος καὶ γαυριώμενος καὶ τὴν ὄψιν εἰς οὐρανὸν ἀφρων, καὶ ὑψηλὸς παρὰ πάντας ἐνόμιζεν εἶναι, καὶ ὑπελάμβανε παρ' αὐτοῦ διοικεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἄγεται ἅπας ὁ κόσμος. Ἀλλὰ καὶ πάμπαν ἀγῶν μηχανικώτατα καὶ μαχηώτατα ἔργα, προσδοκῶν δι' αὐτῶν μέρος τοῦ τοῖχου χαλάσαι τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τούτου ταύτην κατακρατῆσαι καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀχμαλωτίσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἀποστέσαι. Ἀλλὰ καὶ στρατιὰς στρατιῶν καὶ γενεὰς γενεῶν καὶ πλήθη πληθῶν, πεζῶν καὶ ἵππέων, ἔγχε τοσοῦτον ὥστε ἅπας ὁ κόσμος ἐκείνος ἐσκέπετο ὑπὲρ ἐκείνων. Τότε δὲ αὐτοῦ τῇ κελεύσει τοῦ Μουράτ Ἡτῆ, τῇ κλήσει τε τοῦ δεσπότης τῶν Τούρκων, ποιοῦνται παστίαν μίαν. Ἀλλ' αὕτη ἡ μία πολλάς ὑπερέβην μεγίστους καὶ γὰρ ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον τῆς πόλεως τῆς Χρυσίας εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Ξυλοπόρτης ἐκράτει. Καὶ ἦν δὲ ἡ παστία πλησίον τοῦ κάστρου ὅσον τόξου βολὴν, καὶ οὐ πλέον. Καὶ ἦν δὲ πᾶσα στερεὰ καὶ ἐχυρωτάτη ἀπὸ ἔθλων μεγίστων καὶ χονδρῶν σανίδων. Καὶ πλοκατὸς ἀπὸ βέργας ἔθηκαν ἐμπροσθεν τῆς παστίας, ἵνα ἀέχωνται τὰς σαγίτας τῶν τόξων καὶ τῶν τζαγρῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν βουμπάρδιον τὰς πέτρας. Ὅπισθεν δὲ ταύτης ἐθέσπισεν ἵνα ἴστανται στρατιῶται ἐκ πασῶν γενεῶν τοῦ στρατεύματος τούτου τολμηροὶ καὶ ἀνδρείοι, τὸ μὲν, ὡς τὸ ἔθος, εἰς προτοχὴν τῆς παστίας τὸ δὲ

ἵνα φυλάσσονται δι' ἐκείνης, οἱ δὲ ἵνα μάχωνται ἐξ
 ἐκείνης ὀπισθεν μετὰ τῶν ἀγρῶν τε καὶ τῶν καὶ τῶν
 σκευῶν τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν τῶν ἀπειρίων
 ὧν ἔφερον διὰ τοῦτου. Τὰς δὲ σκευὰς τὰς μεγίστας
 ἐκείνας, ὁποίας εἶχον τὰς ἐλπίδας ὅτι δι' ἐκείνας
 τὰ τεῖχη τῆς πόλεως θέλουν χαλάσειν καὶ ἀπὸ τοῦ-
 του τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσαι. Ἔστησαν περιέτριψας
 εἰς τόπον ἐν ᾧ σοῦδα οὐκ εἶχαν ὁμοίαν σοῦδῶν τῶν
 ἑτέρων, ἀλλὰ κεχαλασμένη ὑπῆρχεν, καὶ ἔκπαλαι
 γέμουσαν χυμῶν, καὶ ἀντικρὺς ταύτης πύργος ἐδ-
 ρέθη ἐκ συστάματος λίαν σεσθρωμένος καὶ
 ἐσχισμένος ἀπὸ ἀνωθεν εἰς κάτω. Καὶ προσδοκῶν-
 τες οἱ Τούρκοι ὅτι τῶν μεγίστων βουμπάρδων αἰ-
 πέτραι τὸν σεσθρωμένον πύργον ἐκείνον θέλουν
 χαλάσειν, καὶ ἐπεὶ ὁ τόπος σοῦδα οὐκ ἔχει τοὺς
 Τούρκους νὰ ἐμποδίῃ, ἀκωλύτως εἰς τὸ ἔξω κάστρον
 θέλουσι φθάσειν, καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοὺς Ῥω-
 μαίους θέλουν διώξειν, καὶ τὴν πόλιν θέλουν δουλώ-
 σαι. Πᾶν εἰς κενὸν ἐκατήντησε τέλος ἡ τῶν ἀσε-
 θῶν προσδοκία, ἐπεὶ ἐβδομήκοντα βολαὶ τῆς βολῆς
 τῆς μεγίστης ἐκείνης τὸν σεσθρωμένον ἐκείνον
 ἔκρουσε πύργον, καὶ οὐδεμίαν βλάβην τοῖς Ῥωμαίοις
 τοῦτο προξένισεν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Τούρκοις ὠφέ-
 λειαν. Ἦν γὰρ ὁ τόπος καὶ σοῦδα καὶ πύργος πλη-
 σίον Κυριακῆς τῆς ἁγίας, μέσον Ῥωμανοῦ τοῦ ἁγίου
 καὶ τῆς Κάραης τε τὴν τύλην, καὶ πλησιέστερον
 τοῦτων εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Λύκον.
 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν βουμπάρδων τὴν ἀπραξίαν.
 Περὶ δὲ τῶν ἄλλων τῶν κατασκευῶν τῶν μαχίμων,
 τῶν παντοίων ἐκείνων τῶν κατὰ τῆς πόλεως εἰρ-
 γασμένων εἰς πολιτείαν ἐκείνης καὶ ἀφανισμόν τῶν
 Ῥωμαίων, τίς διηγήσεται ἄρα; πᾶν ἐκ τῶν παλ-
 λῶν ἄλλοις διηγήσομαι ἄρτι. Πύργους ξυλίνους με-
 γίστους μὲ τροχοὺς σιδηροδεσμομένους πολλοὺς
 ἐποίησαντο τότε, ὅσον τὸ ὕψος τῶν πύργων τῆς πό-
 λεως· μᾶλλον καὶ ὑπερέχον ἐκείνους. Καὶ ζεύγη
 βοῶν καὶ βοβαλίων ἀπειρίων εἶχασιν ἐξ ἐτοίμου,
 ἵνα τοὺς πύργους ταυρίσουσι μετὰ σχοινίων καὶ
 πλησίον τῆς σοῦδας φέρωσιν καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ ἔξω
 κάστρον πολεμήσωσι καὶ ἀφανίσωσιν. Ἀλλὰ καὶ
 φαλκούνια ἐποίησαντο καὶ χειλῶνας καὶ ἀρκουδάμαξα
 καὶ ἄλλα πολλὰ ξυλίνια καὶ μηχανικώτατα ἔργα, καὶ
 ἐλεπόλαις ἐκατεσκευάσαν καὶ μηχανικῶς ἀγκάλας
 μὲ τροχοὺς μικροὺς, καὶ μεγάλας σκεπαστάς καὶ
 μετὰς ὑπὲρ ἀριθμὸν διεπράξαντο, καὶ κατέναντι
 τῶν πόρτων τῆς πόλεως τεράστια μεγάλα εἰργά-
 σαντο, κάστρον ξυλίνια ὑπερμεγέθη ἐποίησαντο μὲ
 τροχοὺς σιδηροδεσμομένους, ὥστε τοὺς θεωροῦντας
 ἐκείνα καὶ ἀγνωστοὺς τῶν κάστρων τοῦ πολέμου,
 καὶ τὸ ἀχρησίμουτον γὰρ ἡλείων καὶ λίαν ἐξέπληξε
 καὶ μέγα ἐθρόησε. Ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἄλλοι ἐσκαπτον
 ἐκ τῆς καστίας ὀπισθεν, καὶ εἰς βάθος πολὺ ἐκατέ-
 θησαν, ὥς ἵνα κάτωθεν ἀπὸ τὴν κάτω ὄψιν τῆς σοῦ-
 δας παράσωσιν ἀθεώρητοι τὴν νύκτα ἀνω ἱσταμένων
 Ῥωμαίων καὶ μαχομένων, καὶ φθάσωσιν εἰς τὰ
 τεῖχη τοῦ καθολικοῦ καὶ μεγίστου κάστρου τῆς πό-
 λεως, καὶ κώψωσι τοῦτο λαθραίως πάντων, καὶ πουν-
 τελειάσωσιν κατὰ τὸ ἔθος τῶν πολεμούντων, εἴτα πῦρ εἰς τὰ ξυλίνια τῶν πουντελείων ἀνάψωσιν, ὅπως
 τὴν ξυλίνην κατασκευὴν τὴν κρατοῦσαν τὸ κάστρον καταφλέξωσιν, καὶ ἄφνω πεσοῦνται τὰ τεῖχη τῆς

A consererent. Apparatus vero reliquos, eoque in-
 gentes, quibus se sperabant munita urbis posse dis-
 ficere indeque civitatem capere, acerrate eo in loco
 erexere in quo nulla fossa aliis consimilis erat,
 cum ruinis convulsa ab antiquo tempore terra op-
 pleretur. Evenerat quoque ut turris illi adversa
 maxime pulvis et ruinosa ab ima sede ad verticem
 summum dissinderetur. Hinc Turcæ sperabant
 ingentium bombardarum saxis putrem illam ac
 fragilem turrim facili sese negotio in planum effu-
 suras, et cum nulla esset fossa quæ retardaret im-
 petus, ex facili in exteriorem urbem illapsuros,
 deque illa ruina Romanum militem repulsos ci-
 vilitatemque debellaturos. Veruntamen impiorum
 confidentiæ exitus non respondit; namque licet
 turris putrida machinæ maximæ septuaginta ictibus
 confusa fuisset, nulla inde Romanis noxa, nullum
 hostibus emolumentum accessit. Erat vero locus
 et fossa prope templum sanctæ Cyriacæ, inter san-
 ctum Romanum et portam Charsæ, propius fluminis
 cui Lyco nomen. Et hæc quidem de bombardarum
 irritis et sine profectu ictibus. De reliquo vero appa-
 ratu bellico, vario quidem illò ac multiplice ad
 obsidendam urbem Græcosque dissipandos conge-
 sto, quis enarraverit? Ipse ex multis pauca admo-
 dum in medium proferam. Turres ligneas maximas,
 rotis ferro colligatis, multas eo tempore compege-
 runt ad altitudinem urbis turrium, quas etiam su-
 perabant; juga boum ac bubalorum innumera,
 qui traherent eas funibus et ad fossas eveherent
 cum opus fuisset, congresserant, ut illis munimenta
 urbis exteriora oppressa disjicerent. Item phalan-
 nia, testudines, arcudamata diversaque aliæ lignæ
 ex abdita mechanicorum disciplina instrumenta et
 obsidionalia fabricarunt; necnon ancas cum rotis
 parvis, ingentes etiam et coopertas et medias su-
 pra numerum confecerunt, et adversus urbis portas
 monstrosas magnasque machinas condiderunt, ca-
 stella lignæ quam maxima rotis ferro circumligatis
 innixa; ita ut ea intuentes et urbium violentas in-
 vasiones ignorantes, licet ex illis nulla conseque-
 retur utilitas, in stuporem acti præ metu occide-
 rent. Alii terram post aggerem suffodientes in pro-
 fundum ingens sese immerserant, ut subterraneo
 gressu infra aggerem invisibili nocte, Romanis sursum
 confligentibus, ad muros ingentis castræ urbis per-
 venirent, illudque clanculum effoderent et pro mo-
 re obsidentium stipitibus suffulcerent, tum facibus
 illatis incenderent, ut apparatu ligneo castrum
 sustinente combusto subito civitatis muri conne-
 rent, sicque illico audacterque Turcorum exercitus
 in Græcos irruerent, et ex ruina illa fugatis ho-
 stibus urbe potirentur. Alii conductus, qui antiquo
 ævo in civitatis cisternas aquam deferabant, seduli
 conquirebant, ut per eas si sors se obtulisset clam
 noctu urbem ingressi, inexpectati cives adoriren-
 tur et servitute opprimerent.

πόλεως, καὶ ἄμα εὐθὺς τῶν Τούρκων τὰ στρατεύματα θρασέως κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐμβάλλουσιν καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος ἐκείνου θιώξουσιν καὶ τὴν πόλιν κρατήσουσιν. Ἄλλοι τοὺς ἀγωγούς ἐγύρευον τοὺς ἐκπαλαί τὸ νερὸν εἰς τὰς στέρναις τῆς πόλεως ἔφερον, ὅπως τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐπιτύχωσιν, καὶ λαθραίως τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ ἀγωγῶ ἐντὸς γενέσθαι τῆς πόλεως νυκτὸς, ἀπαραπροσδεκῆτως ταύτην κρατήσουσιν καὶ αἰχμαλωτίσουσιν.

Misit praeterea ad omnes Turcarum princeps A
 praeconem, qui ita declararet et jurejurando firma-
 ret: « Urbis divitias omnes et universum populum
 auras praedam rapinamque Musulmanis concedit:
 ad pulchram itaque praedam alacres accedite. » Et
 haec quidem ille eo consilio, et simul omnes Mu-
 sulmanorum exercitus, quod et factum est, con-
 currerent. Namque ut nuntius ille ad Musulmano-
 rum nationes allatus est, reginam urbium in pra-
 dam esse datam et servitutem, fere ex universa
 terra et Musulmanorum nationibus ad lucrum
 propositum advolarunt, non tantum bellandi pra-
 dandique gauri, sed et inexperti aliusque generis
 ac artificii homines, veluti mercatores, numularii,
 unguentarii, calceolarii, sed ex Turcis etiam qui
 se solitarie vitae astrinxerant. Ob similem omnes
 causam accurrerunt, milites praedandi causa, alii
 ut praedam servituti addictam, alii mulieres, alii
 viros, alii pueros, alii animalia, alii suppellecti-
 lem redimerent; solitarii moniales nostras praedam
 rapinamque sibi concedi a Turcarum principe im-
 petrarent. Haec expectatione ex universo terrarum
 orbe innumera prope Musulmanorum multitudo
 collecta est, ut quicumque copias affluerent intue-
 retur, obstupesceret. Tam et sagittarum abundantia
 tanta cumolata est, ut prope incredibilis de ea ru-
 mor nobis videretur, donec tempore belli id experti
 credidimus. Hoc vero modo ea abundantia procurata
 est. Singulae domus cujuscunque hominis, qui sub
 potestate et ditioe Turcarum erant, sive is in
 Oriente sive Occidente habitaret, sagittas arcuum
 non minus decem ad viginti etiam praebuit; et
 plures etiam his, cum praelium iniretur, volarunt,
 quas Turcarum armamentarium et exercitus phare-
 trae continebant. Convehabat una secum eo tempore
 imperatoris oratores ferro miseris modis compe-
 ditos, quos ipse pro ineunda pace ac foedere po-
 stulaverat. Sed tum veluti barbarus immitis atque
 immisericors vinculis ferreis astrictos in custodiam
 dederat, innoxiosque tanquam noxios condemna-
 verat, quibus etiam mortem minitabatur, causatus
 insulse admodum; aiebat siquidem: « Graeci me
 impudenter atque irreverenter allocuti sunt, pro-
 ptereaque eos in carcerem et vincula conjeci. »

Tum porro quidam ex Musulmanis procero gran-
 dique corpore, et apud illos terribilis, quod de
 progenie et de prosapia Mahometis esset. Hunc
 illi veluti patriarcham colebant et venti prophe-
 tam venerabantur, aequalemque illi cultum ac
 Mahometo praestabant. Hic tanta apud eos aucto-
 ritate pollebat, ut aemulae Turcarum principis
 filiam virginem praeter illius sententiam raptam

Πλὴν καὶ κήρυκας ἐξαπέστειλε πανταχόθεν ὁ δε-
 σπότης τῶν Τούρκων, καὶ διαλάλῃσαν οὕτως, καὶ
 εἶπον ἐνόρκως ὅτι τῆς πόλεως τε τὸν πλοῦτον καὶ
 τὸν λαὸν ἅπαντα ὁ ἀμνηρᾶς εἰς διακομὴν παραδίδη
 καὶ κοῦρσος τοῖς Μουσουλμάνοις, καὶ φθάσεται εἰς
 τὸ κέρδος. Ταῦτα μὲν εἶπε, μετὰ τεχνάσματος δὲ
 τοιοῦτου ὅπως νῆ συναχθῶσι τὰ στρατεύματα πάντα
 τῶν Μουσουλμάνων, ὅποιον καὶ ἐγένετο τότε. Ὡς
 γὰρ ἐξεχύθη ἡ φήμη εἰς τὰ ἔθνη τῶν Μουσουλμάνων
 πῶς ἐπαραδόθη ἡ πόλις εἰς διακομὴν καὶ
 αἰχμαλωσίαν, σχεδὸν ἐκ πάσης γῆς καὶ γενεᾶς Μου-
 σουλμάνων ἐφθασαν πρὸς τὸ κέρδος μὴ μόνον οἱ
 ἐπιστήμονες εἰς τὰ κούρση καὶ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ
 καὶ οἱ ἀνεπιστήμονες καὶ σαρλίδες, τουτέστι πραγ-
 ματεῦται, καταλλάκται, μυροψοὶ καὶ τζαγκάροι,
 ἀλλὰ καὶ Τουρκῶν πολλοὶ κηλογέροι. Ὑπ' αἰτίας
 τοιαύτης ἐσυνήχθησαν πάντες, οἱ μὲν στρατιῶται
 διὰ τὸ κοῦρσοι, οἱ δὲ σαρλίδες ἵνα ἀγοράσουσι τὰ
 κουρσιμαῖα, ἤγουν τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ οἱ μὲν
 τὰς γυναῖκας, ἄλλοι τοὺς ἀνδρας, ἄλλοι τὰ βρέφη,
 καὶ ἄλλοι τὰ ζῶα, καὶ ἄλλοι τὰ πράγματα, οἱ δὲ
 Τουρκοκηλογέροι τὰς κηλογραφίας ἡμῶν κέρδος καὶ
 κοῦρσοι εὐεργεσίαν νῆ ἔχουν παρὰ τοῦ δεσπότη
 τῶν Τούρκων. Διὰ γοῦν τὴν προσδοκίαν ταύτην
 ἐσυνήχθησαν ἐκ πάσης τῆς γῆς Μουσουλμάνων ἀν-
 αριθμητὰ πλήθη, ὥστε ἐκατεθαύμαζον πάντες οἱ
 θεωροῦντες τὴν πλησμονὴν τοῦ φωσάτου. Τότε δὴ
 καὶ σαγίττας συνήξαν τοσοῦτον ἀναριθμητον πλῆθος
 ὥστε ἐδυσπιστοῦμεν τὴν πρῶτον τὴν φήμην τοῦ λό-
 γου ἕως τοῦ πολέμου τὴν ὄραν. Ἡ δὲ συναγωγὴ
 τούτων ἐγένετο οὕτως: Πᾶσα οἰκία παντός ἀνθρώ-
 που τοῦ εὐρισκομένου εἰς τὴν δεσποταίαν τῶν Τούρ-
 κων ἀνιτολῆς καὶ δύσεως πάσης δέδωκε τούτων ἐκί-
 στη ἀπὸ δέκα ἕως εἴκοσι σαγίττας τῶν τόξων. Ἀλλὰ
 καὶ πλείονας τούτων ἐτόξευσαν τοῦ πολέμου τὴν
 ὄραν, ὅποιος τὸ ἄρματοφυλάκιον εἶχε τοῦ Τούρκου
 καὶ τὰ ταρφέσια τοῦ φωσάτου. Εἶχε καὶ μετ' αὐτοῦ
 τότε σιδηροδεσπομένους τοὺς ἀποκρισιάρχους τοῦ
 βασιλέως, ὁποῖους αὐτὸς ἠτήτατο μᾶλλον ἵνα πέμψῃ
 περὶ εἰρήνης τε καὶ ἀγάπης. Αὐτὸς δὲ ὡς βάρβαρος
 ὄμης καὶ ἀπάνθρωπος σιδηρὰ καὶ φυλακὴς αὐτοῦς
 κατεδίκασε, καὶ τοὺς ἀναίτιους ὡς ὑπαιτίους ἠπειλεῖ
 εἰς θάνατον, προβαλλόμενος δὲ τάχα καὶ αἰτίων,
 ἀλλὰ ψυχρὰν· ἔλεγε γάρ· Αἰεὶ με οἱ Ῥωμαῖοι ἀν-
 αισχύντως συνέτυχον, διὰ τοῦτο αὐτοὺς εἰς φυλακὴν
 κατεδίκασα.

Ἀλλὰ καὶ τότε τις τῶν Μουσουλμάνων ὑψηλὸς τε
 καὶ μέγας καὶ φοβερός παρ' ἐκείνους, ὡς ὅτι ἐκ σει-
 ρᾶς τε καὶ γένους τοῦ Μουχουμέτ κατήγετο. Τοῦτον
 καὶ ὡς πατριάρχην αὐτὸν ἐτιμούταν, καὶ ὡς προ-
 φήτην αὐτὴν προσεκύνοσαν, καὶ ἐσέβοντο τοῦτον ὡς
 αὐτὸν τὸν Μωάμεθ. Τοσοῦτον καὶ τοιοῦτος μέγιστος
 ἦν ἐκείνος ὅτι τὴν θυγατέρα τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ δεσπό-
 του τῶν Μουσουλμάνων παρθένον οὕταν ἤρπαξε

παρὰ γυνῆν ἐκείνου καὶ ἔφθειρε καὶ ἐκράτη-
σε, καὶ ἔσχεν ἐκείνην ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ τῷ
κλινιδίῳ ἐκείνου, καὶ οὐδείς ἐτόλμησεν αὐτὸν σκώ-
ψαι ἢ τι εἰπεῖν πρὸς ἐκεῖνον. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον
ὁ ἀμηρῶς καὶ ἀδελφός ὁ τῆς κόρης εἶπεν· « Ἥγί-
σε ταύτην ἡ σουουσία τοῦ πατριάρχου τοῦ συγγε-
νοῦς τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ ἐκείνης ἄγιον
ἔστω ὡς ἐξ αἵματος τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὸν νόμον
καὶ ἀγιασμὸν τοῦ Ῥασούλ Μαχουμέττ. » Αὐτὸς δὲ ὁ
μέγιστος καὶ πόλις παρ' ἐκείνοις ὁ εὐγενής πατρι-
άρχης, ὃν εἶχον προορατικὸν καὶ προφήτην, τοῦ-
νομα Μηρσαίτης τῆ Περσικῆ διαλέκτῳ, ἀπέστειλεν
ἀποκρισιάρχους ἀπὸ τῆς Προύσης ἕξ ἑκατόκκι πρὸς
τὸν δεσπότην τῶν Τούρκων, καὶ εἶπεν· « Ὅρα μήπω
συνάψῃς πόλεμον μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τὸν στρα-
τὸν ἀπολέτης καὶ τὰ γένη τῶν Μουσουλμάνων, ἕως
ὅτι ἐγὼ νὰ φθάσω καὶ δηλώσω τὴν ὥραν τῆς συμ-
πλοκῆς τοῦ πολέμου, ὡς ὁ μέγας ἡμῶν διδάσκει
Ῥασούλ ὁ προφήτης. Καὶ γινώσκω δὲ τοῦτο ὡς
προορατικὸς καὶ προφήτης. » Ταῦτα δὲ ἀκούσας τῶν
Τούρκων ὁ δεσπότης ἐπραξεν ὡς ὠρίσθη, καὶ ἀνέ-
μενε τὸν ψευδοπροφήτην. Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας
ἐφθασεν. Πλὴν ὁ Μηρσαίτης καὶ πατριάρχης τῶν
Τούρκων μετὰ πεντακοσίους Τουρκοκαλογέρους, ἐπὶ
ἡμιόνου καθήμενος, καὶ τῷ σχήματι σοβαρότατος
καὶ τῷ μεγαλείῳ δεινότατος. Τὰ δὲ πλῆθη τῶν Μου-
σουλμάνων εἰς ὑπαπαντὴν ἐξέβραμον τὴν ἐκείνου,
καὶ ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα τὰ μωραθαύ-
μαστα γένη τῶν Τούρκων ὑπεδέξαντο τοῦτον, καὶ
μὴ μόνον τοὺς πόδας ἐκείνου ἠσπάζοντο καὶ τὰς
χεῖρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡμιόνου τοὺς χάλινους καὶ
τοὺς πόδας οὗ ἐποχεῖτο. Ὁμοίως καὶ ὁ δεσπότης
τῶν Τούρκων δουλοπρεπῶς ὑπεδέξατο τοῦτον. Αὐτὸς
δὲ σοβαρὸς καὶ μεγαλοῦπέροχος ἐωρᾶτο τοῖς πᾶσιν.
Πλὴν δὲ ἀπηρμένους καὶ γαγυρωμένους ὡς ὑψηλός
τε καὶ μέγας καὶ ὡς ἀπόγονος τοῦ Μωάμεθ ἑκατε-
δέξατο μόλις, καὶ ἐφθέγγετο ταῦτα· « Γινώσκετε,
Μουσουλμάνοι, καὶ σὺ αὐτὸς ὁ πάντων τούτων δε-
σπότης. Ἐγὼ μὲν ἀπεστάλην παρὰ τοῦ μεγάλου
προφήτου Ῥασούλ Μαχουμέττ, ἵνα ὑμῖν εἴπω τοῦ
πολέμου τὴν ὥραν, ὡς προορατικὸς καὶ προφήτης,
ὅπως δουλώσωμεν τοὺς Ῥωμαίους καὶ αἰχμαλιωτί-
σωμεν καὶ τὴν πόλιν. Ἐτοιμάζεσθε δὲ πρὸς τοῦτο
ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ ἡ ὥρα, ὅποιαν ἐγὼ γινώσκω. »
Καὶ ταῦτα εἰπόντος ἀκέθη τοῦ ἡμιόνου οὗ ἐποχεῖτο,
καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἑσταμένην ἀπὸ κεν-
τουάκλου, καὶ ἤρξατο ἀναγινώσκειν τὰς βίβλους τοῦ
Μωάμεθ καὶ τὰ Ῥάμπλια πράττειν. Μετὰ ὑποκρί-
σεως δὲ ταῦτα ἐποίησε, ὡς ἵνα ἀπατῶνται· οἱ Τούρ-
κοι καὶ προσκυνοῦν καὶ δοξάζουν ὡς προφήτην ἐκεῖνον,
καθὰ καὶ ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων καὶ πάντες οἱ
Μουσουλμάνοι ἀληθῆ καὶ βέβαια κραταῦσιν πάντα
τὰ λαληθέντα ἐκ τούτου, καὶ πάντες τὴν κέλευσιν
ἔμενον τὴν ἐκείνου, ἵνα προστάξῃ τοῦ πολέμου τὴν
ὥραν καὶ δράμωσι πάντες καὶ κρατήσωσι τὴν πόλιν
καὶ τοὺς Ῥωμαίους αἰχμαλιωτίσωσι πάντας. Ταύτη
δὲ ἡ κενὴ καὶ ματαία ἐλπίς μέγα θράσος καὶ τόλ-
μην καὶ εὐφροσύνην τοῖς Τούρκοις ἐνέπλησε τότε,
καὶ ἀπὸ τούτου ἔγερων καὶ ἐσπατάλου.

A dovirginaverit secumque retinuerit, et licet cum
ea in cubiculo lectuloque consuesceret, nemo eum
vel reprehendere vel aliquid eunptiare ausus fuerit.
Imo potius auerax et puellæ frater dixerunt : « Con-
cubitus patriarchæ Mahometi consanguinei cum
sanctificavit, et quod nasceretur ex ea sanctum erit,
quippe ex sanguine Mahometi, secundum legem
sanctificationemque Rasulis Mahometi. » Ille itaque
maximus et maxima apud eos auctoritate præditus
nobilis patriarcha, quem illi rerum futurarum
prospectorem et præcentorem reputabant, Mer-
saita dialecto Persica nuncupatus, misit Prusa, in
qua sibi domicilium elegerat, ad Turcarum prin-
cipem legatos, qui dicerent : « Cave ne cum Ro-
manis pugnam ineas, et exercitum gentemque perdas
Musulmanorum, donec ipse advenero indicave-
roque tempestatem conflictus, ut magnus nos do-
cet Rasulus propheta : hoc vero cognosco, quippe
qui divina mente res prospiciam et prædicam. »
Hæc audiens Turcarum princeps jussibus obedivit,
et pseudopropheta expectabat, qui non multos
post dies advenit. Accessit Mersaita et patriarcha
Turcarum cum quingentis Turcis solitarium insti-
tutum professis, mulæ assidens, figura insolentis-
simus, fastu vehementissimus. Musulmanorum
copie illi obvix factæ sunt, et tanquam angelum
de caelo nationes illæ Turcarum, quibus res incip-
tissimæ stultissimæque admirationem movent,
prout excipiunt, neque manus illius pedesque tan-
tummodo deosculantur, sed et mulæ qua vehaba-
tur frena et pedes. Eadem ratione et Turcarum
princeps serviliter eum excipit. Ille gravis alios-
que maximo intervallo supereminens omnes, nec
non superbia tumens, et magnifice sese jactans
atque ostentans, veluti procerus et magnus et de
prosapia Mahometi, vix tandem sermonem in se
assumpsit, dixitque : « Scitote, Musulmani, et tu
qui omnibus præes, me a magno propheta Rasulo
Mahometo missum fuisse ad conflictus tempus,
tanquam qui futura prænosco et vates sum, præ-
nuntiandum, ut Græcos in servitutem, urbem in
captivitatem dedamus. Accingite ergo vos et præ-
parate, dum quod ipse novi tempus advenerit. »
His dictis mula qua vehabatur descendit, et in
tentorium introit ex centumculis confectum, cœpit-
que libros Mahometi percurrere et Ramplia con-
ficere, sed cum simulatione, ut Turcæ decepti
ipsum tanquam prophetam veneratenter et adora-
rent ; quemadmodum Turcarum princeps et reli-
qui Musulmani vera firmaque credebant quæ ille
edixerat, jussaque illius expectabant, ut tempus
pugnx præciperet ; tum enim fore ut ipsi convo-
lantes urbe potirentur, Græcosque omnes in capti-
vitatem abducerent. Hæc vana spes ac futilis ma-
gnam Turcis eo tempore vim et audaciam necnon
betitiam abunde conciliavit, et ex ea tempore gau-
dio gestiebant et deficiose vitam agebant, imo die
noctique paisiâs percutiebant, vocemque Mersaitæ
expectabant nunquam veracissimi angeli ad Græ-
cos captivandos

Singulis quoque diebus ac noctibus, imo horis A
linguam adversus nos veluti utrinque præacutum
ensem agitabant, vocæ efferas atque inhumanas
impudenter injurioseque emittentes, non tantum
patriarcham et imperatorem, sed fidem etiam no-
stram audacter improperantes et invereconde blas-
phemantes. « Ubi est Deus vester? O tenebricosi
Romani! Ubi Christus vester? Ubi sunt sancti vestri,
qui vobis opem tulerunt? Cras urbe potiemur, et vos
servos captivosque abducemus: uxoribus vestris et
filiis vestris, vobis inspectantibus, vim inferemus:
vestras moniales cum Turcarum monachis despon-
sabitimus. Per fidem nostram vere hæc propheta no-
ster prædicat. » Hæc autem tanquam firma certa-
que impii tenebant, ideoque jurgia ista impia in Deum
nostrum effundebant. Cum tandem postrema belli B
Turcici dies advenit, quam illis magnus prævallet-
natus fuerat Mersaita Turcarum vasco, dixit copia-
rum ductori Musulmanorumque principi: « Ne diu
moras traherent, sed quantocius juberet ordinibus,
ut se arment et machinas omnes et ad bellum ne-
cessaria instruant, ut prompta sint: postea prope
urbem ad teli jactum conferantur. Signum esto,
quod jubeo. Cum me super equum altum sedere
et in dextera mea nudum ensẽm conspicietis, terque
vocem meam cum clamore et strepitu et impetu et
applausibus et organis audieritis, in Græcos impe-
tum facite; et ultra urbis mœnia corruent, et vos
nullo obstante ingressi prædam agite. » Et has qui-
dem nugas Mersaita tanquam certas ac stabiles C
Musulmanis pro concione garriebat, quippe qui
Mahometi vaticinia et Rasulis Mahometi libros pos-
sideret. Et hæc ille; at copiarum ductor princeps
Musulmanorum audians ordinibus omnibus
præcipit, ut sese arment et apparatus omnem belli-
cum manibus tractent. Subito copiarum Musulmanorum
et universi exercitus jussa exsequuntur, et armorum
omne genus et apparatus copiosissimos et machinas
ordine disponunt: alii scalas ferebant, scalas varias,
magnas, parvas, alii stipites, alii trabes, alii ignem
cum mazaladis, alii sclopetos, alii armamenta ferrea
ingentia, omnia ferro circumsepta, alii plocotas, alii
pavotia, alii ferreos uncas et omne bellicum instru-
mentum, armatura undique muniti valida et ferrea
et ingentibus galeis. Militum numerus in tantum D
creverat, ut ad uno extremo portæ Chrysiæ ad
aliud Xyloportæ omnia occuparet. Bello præfecti
Turcarum phalanges ordinatim prope castrum,
ut pseudopropheta vaticinatus fuerat, disposuerunt.
Sagittarios illos innumerabiles præceperunt omnes
simul sagittas ejaculari supra castrum et propu-
gnacula, ut vulneratis occisisque nonnullis Græco-
rum, alii præ metu in fugam se verterent et mœ-
nia destituerent. Hinc facultas illis fuerit ascen-
dendi nullo impediante urbemque capiendi. Græ-
corum interim multitudo prospectans bellica Turca-
rum facinora et apparatus, necnon ex innumeris
nationibus exercitus abundantiam, Tartarorum im-
petum et Musulmanorum audaciam, et quæ paulo

'Αλλά καὶ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα τὰς παλάμας
ἐκρότου, καὶ τοῦ Μηρσαίτη τὴν φωνὴν ἀνέμενον
ὡς ἀγγέλου ἀληθεστάτου, ὡς ἓνα εἰχηματωτίσουσι
τοὺς Ῥωμαίους. 'Αλλά καὶ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα
καὶ ὄραν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καθ' ἡμῶν ὡς δίπτο-
μον ξίφος ἔκνιζαν, καὶ φωνὰς ἀγρίους καὶ ἀνημέ-
ρους ἔλεγον ἀναιδῶς καὶ ὑβριστικῶς. Μὴ μόνον
κατὰ πατριάρχων τε καὶ βασιλέως αἰσχροτάτας φω-
νὰς ἀνέπεμπον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς κρίσεως ἡμῶν
τολμηρῶς ἐναιδίζοντες καὶ ἀναιδῶς βλασφημοῦντες
ἔλεγον. « Ποῦ ὁ θεὸς σας, ὦ σκοτεινὸ Ῥωμαῖοι;
ποῦ ὁ Χριστὸς σας; ποῦ εἶναι οἱ ἅγιοί σας νὰ σας
βοηθήσουν; Ἀὔριον τὴν πόλιν ἐπέφυγομεν, καὶ ἐσὰς
εἰχημαλώτους καὶ σκλάβους ἔχομεν, καὶ τὰς γυναῖκάς
σας καὶ τὰ παιδία σας ἐμπροσθεν ὁμῶν ἀτιμάσω-
μεν, καὶ τὰς καλογραφίας σας μὲ τὸς Τουρκοκαλο-
γέρους νὰ παντρέψωμεν. Μὴ τὴν πίστιν μας ἀλλή-
θια ὁ προφήτης μας ἐκζηλέγει. » Ταῦτα δὲ ὡς
βέβαια καὶ ἀπολογούμενα οἱ ἀσεβεῖς εἶχαν, καὶ διὰ
τοῦτο τὸν θεὸν ἡμῶν ἐναιδίζον ἀσεδῶς ταῦτα. Ὡς
δὲ ἔφθασεν ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ πολέμου τῶν Τούρ-
κων, ὅποιαν παρ' ἐκείνοις ὁ μέγας προειθέσιος
Μηρσαίτης ὁ προφήτης ἐκείνων, εἶπε πρὸς τὸν
στρατάρχη καὶ δεσπότην τῶν Μουσουλμάνων: « Εἴη
βράδυνα ἐπὶ πλεον, ἀλλὰ ταχέως τὰς τάξεις τάξιν
καθοπισθῆναι, καὶ πᾶν μηχανικώτατον καὶ πολεμικώ-
τατον ἔργον ἔχοντες ἐξ ἐτοιμοῦ, καὶ σὺν τούτοις γενέ-
σθω τῆς πόλεως τε πλησίον ἔσον τόξου βολὴν εἰς τὸ κά-
στρον. Καὶ σύνθημα εἶπε ἐπροστάσω τοῦνδε. Ὅταν
ἐφ' ἵππου ὑψηλοῦ με καθήμενον θεωρήσητε καὶ ἐν
δεξιᾷ τῆ χειρὶ μου σπάθην γεγυμνωμένην, θέσθητε
καὶ τρις τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε, μετὰ βοῆς καὶ
κράυγης καὶ ὁρμῆς καὶ κρότων καὶ θογᾶων κατὰ
τῶν Ῥωμαίων εἰσβάλετε, καὶ αὐτομάτως πεσοῦνται
τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἀκολούτως γενέσθαι ἐντὺς
καὶ ταύτην εἰχημαλωτίσετε. » Καὶ ταῦτας μὲν τὰς
ληρολογίας ὁ Μηρσαίτης ὡς βαθείας ἀπολογῶν τοῖς
Μουσουλμάνοις δημηγορῶν ἔλεγεν, ὡς ἔχων τὰς
προφητείας ἐκ τοῦ Μωάμεθ καὶ Ῥασούλ Μαχου-
μέτη τὰς βιβλούς. Καὶ αὐτὸς μὲν εἶπε ταῦτα: ὁ δὲ
στρατάρχη καὶ δεσπότης τῶν Τούρκων τὸ κελευ-
σθὲν ἐκπληρῶσας καὶ προστάξας τὰς τάξεις ἀπά-
σαι καθοπισθῆναι, καὶ πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ
πολέμου φέροντες ἀνὰ χεῖρας, εὐθὺς τὰ πλήθη τῶν
Μουσουλμάνων καὶ τὰ στρατεύματα πάντα τὸ προσ-
ταχθὲν ἐκπληροῦσι, καὶ μὲ ἑλκε παντοῖα καὶ
παρασκευὰς τὰς μεγίστας καὶ τὰ μηχανικώτατα
ἔργα ἐσράπαξαν κατὰ τάξιν. Καὶ οἱ μὲν σκόλας
ἔφερον, καὶ σκόλας παντοίας, μικρὰς καὶ μεγάλας,
ἄλλοι δὲ τζόκους, καὶ ἕτεροι συστάς, καὶ ἄλλοι πῦρ
μετὰ μαζαλάδων, ἕτεροι δὲ σκλόπους, ἄλλοι δὲ σι-
δηρὰ μάχιμα ὅπλα ἐρεπανηφόρα μετὰ κινταρίων
μακρόων τὰ ἐπονομαζόμενα φάλκας, ἕτεροι δὲ
σκουταρία στερεὰ καὶ μεγάλα, καὶ τὰ πάντα μετὰ
σιδήρων, καὶ πλοκατὰς δὲ ἄλλοι, καὶ παθέτζια ἄλ-
λοι, ἄλλοι δὲ ἀγγύρας σιδηρέας, καὶ ἄλλα πολεμι-
κῶν ἔργων ἔφερον ἀνὰ χεῖρας. Καὶ κατάφρακτοι
παντες μετὰ ἰσχυρὰς καὶ σιδηρὰς πανοπλίας καὶ
περικεφαλαίας μεγίστας. Καὶ τοσοῦτον ὑπῆρχε τῆς

στρατιᾶς ἐκείνης τὸ πλῆθος ὅτι ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον A τῆς πόλεως τῆς Χρυσίας ἄχρι καὶ τὸ ἕταρον τὸ ἄκρον τῆς Ξυλοπόρτης ἐκράτει. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ φωσάτου τὰς συντάξεις τῶν Τούρκων ἐστῆσαν κατὰ τάξιν πλησίον τοῦ κάστρου, ὡς ἐθέσπισεν ὁ ψευδο-προφήτης. Τοὺς δὲ τοξότας ἐκείνους τοὺς ἀναριθμήτους τῶν Τούρκων ἐκέλευσαν πάντας ὁμοῦ τοξεύειν ἐπάνω τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονίων, ὡς ἵνα λαβώσων καὶ φονεύσων τινὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ φοβηθῶσιν οἱ ἄλλοι καὶ φύγωσιν ἐκ τοῦ τείχους, καὶ ἀπὸ τούτου ἄδειαν εὔρουν καὶ ἀναψῶσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἐπάνω ἀνεμποδίτους, καὶ κρατήσωσι τὴν πόλιν. Ὁ δὲ λαὸς τῶν Ῥωμαίων ὄρων τὰ πολεμικὰ καὶ μέγιστα ἔργα τῶν Τούρκων, καὶ τὴν πλησμονὴν τοῦ φωσάτου γενεῶν τῶν ἀπείρων, καὶ τὴν ἑρμῆν τῶν Ταρτάρων καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὴν τόλμην, καὶ τὰ πρὸ ὀλίγου πραχθέντα, ὅτι ἐντὸς εἰς τὰς σούδας ἀπέκτειναν οἱ Τούρκοι Ῥωμαίους καὶ ἄλλους ἔμπροσθεν εἰς τὰς πόρτας, ἐδειλίασαν μέγα, καὶ σχεδὸν πρὸς φυγὴν οἱ πλείονες ἐθειώρουν. Ἠώρας τῆς πικροτάτης ἐκείνης, ἢ λύπης τῆς ἀφορήτου, ἢ ἀπελπισίας μεγίστης! Τίς οὐκ ἔφριξε τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τίς οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὄρων τοὺς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τοὺς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσοῦτον; Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη καὶ τῶν ἀνδρείων οὐκ ἐφοβήθη, οὐχὶ τὸν θάνατον λέγω, φυσικὸς γὰρ ὑπάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοκλίως ταύτης τὴν ἄλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρόνων τὰς αἰσχουργίας, τὴν περιτομὴν τῶν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἁγίων εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου Θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατακτετήριον τῶν δαιμόνων καὶ Μωάμεθ. Ἐὖ δὲ χεῖρον καὶ βλαβερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κακίστον τῆ μεταθέσει καὶ ἀπωλείᾳ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σέβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. Ἠ Ἐθνήνου μεγίστου ἄξιος ἢ ὦρα ἐκείνη, ἢ τρικυμίας ἀκατασχέτου! Τίς ἡμῶν τὰς οὐνογάς οὐ συνεπένησε τότε; τίς ἀκοή φέρει τὸ ἀκουσμα, ποῖα ὄψις τὸ θέαμα; Καὶ γὰρ εἰς τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀνάγκας οὐδένα βοηθοῦντα ἢ διεγείρει παροτρῶνα; ἡμεῖς εἶχομεν, ἐπεὶ ὁ μὲν εἰς βασιλεὺς κατατροχόμενος ὑπῆρχεν ἐκ νόσου καὶ γήρους, καὶ τὸ δύνατο ὀπλισθῆναι ἢ ἀναθῆναι ἐφ' ἵππου, ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου εὐρίσκετον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπραττεν. Ὁ δ' ἄλλος ἀνέθη ἐφ' ἵππου καθωπλισμένος ὡς εἶδει, καὶ τὴν πύλιν ἐξήλθε

ἦν ὁ θεός ἀνέμενε Μηροσίτης, ἦγον ἢ μίᾳ ἐκάσθεν ἐκ τὸ μέσον ἡμέρας, ἀνέθη ἐφ' ἵππου ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου, καὶ οἱ περὶ ἐκείνου πενταχόσιοι ἄνδρες τοὺς ἔφωρον Τευρκοκαλογέρους, ὡς ἵνα ἔχωσιν οὗτοι κέρδος καὶ κούρτος τὰς καλογραίας τῆς πόλεως, ἀνεθῆσαν ὕμνον τῆ Περσικῆ διαλέκτω πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ εὐφημίας πρὸς Μηροσίτην. Καὶ τρεῖς ἐποίησαντο τοῦτο, ἕως ὅτε αὐτὸς ἐλθῆ πρὸς τὴν μάχην. Πλὴν καὶ σκουτάριον ἐβάσταζον ἔμπροσθεν τούτου μεγίστον παρὰ φύσιν, ὡς ἵνα θαυμάζωσιν ἀπὸ τούτου τὰ μωροβλάβαστα ἔθνη τῶν Μουσουλμάνων τὸν Μηροσίτην ἐκείνον. Αὐτὸς δὲ ὅταν πλησίον ἦλθε πρὸς τὰς συντάξεις τῶν Μουσουλμάνων, ἀνεθῆσε μέγα, « Ῥασούλ, Ῥασούλ Μαχουμέτη. » Καὶ γυνάσας τὸ ξίφος καὶ ὠθήσας τὸν ἵππον, καὶ κράζας πρὸς τὰς συντάξεις τὸ « ἀλάχ ταγκρὺ Ῥασούλ Μαχου-

ante ausi fuerant, cum inter urbis fossas Græcos occidissent et ante portas alios, magno timore arrepti, potiori ex parte fugam præmeditabantur. O tempestatem illam amarissimam! O mærorem intolerabilem! O maximam desperationem! Quis die illo non horruit? Quis non tremuit ea hora, videns Græcos tanto timore concussos, Musulmanos tanta confidentia præmunitos? Et quis, licet imperterritus, non expavit? Quis, licet generosus, non exhorruit? Non mortem, inquam, quæ naturalis est, sed magnæ hujusce urbis excidium, generis servitatem, mulierum dehonestamenta, castarum violationes, puerorum circumcisionem, templorum ruinam, sanctarum imaginum irrisiones, maximi Dei Sapientiam ad Mahometi laudem, dæmonium sedem et profanum Rasulis et Mahometi cultum destinatam; quod vero pejus et magis noxium, et pessima morte infinitis propemodum modis execrabilius, piæ Christianorum fidei ruinam atque immutationem in Musulmanorum religionem et Mahometi circumcisionem. O maxime illam horam deplorandam! O procellam ineluctabilem! Quis ejulatibus nostris non illacrymavit? Quis auris auditionem sufferre, quis oculus aspectum potuit? In tot enim et tantis infortunis nullus adfuit, qui adjuvaret aut excitaret aut cohortaretur, quandoquidem unus ex imperatoribus vi morbi oppressus et senectute confectus neque arma sumere neque equum ascendere poterat, sed intra palatium vitam agens pro viribus rem gerebat, alius armatus equo conscenso porta sancti Romani exiit propeque eam stetit.

Ubi accessit hora quam impius exspectabat Mersaita, quæ erat una post meridiem, equum alium ingentemque ascendit; et cum eo quingenti quos secum adfluxerat Turcarum monachi, ut prædam rapinamque civitatis moniales sibi haberent, Mahometi laudes ter Persica dialecto conclamarunt, necnon fausta Mersaitæ precæ sunt. Et ter hoc, antequam ipse in pugnam procederet, peregerunt; et ante ipsum scutum maximum et præter usum gestabant, ut inde Mersaitæ nugarum admiratoribus Musulmanis majorem admirationem cicerent. Ipse porro ad Musulmanorum ordines proxime accedens, voce magna clamavit: « Rasul Rasul Mahomete. » Et nudato gladio equoque concito a instructas phalanges intonuit: « Alatanery Rasul Mahomete. » Simul cum eo Musulmanorum multitudo conclamavit, et cum impetu et strepitu et

plausibus et organis et sexcentis aliis clamoribus et tubarum sonitu ad muros urbis pervenere, a Xyloporta ad Chrysiam una eademque illius diei hora, et tum bellica instrumenta manibus advecta mœnibus apponere, scalas appingere, castrum ascensu pertentare, turres perforare; nec fuit qui eorum impetum amoliretur, Græcis omnibus ingenti metu ac tremore oppressis. Quis enim ea hora vacuus timore fuit? Quis aspectu illo animo percussus non est? Quæ auris auditionem sustinuit, quis visionem oculus? Momento namque temporis sagittarum myriades in Romanos adversos projectæ extra intraque muros urbis ceciderunt, crebrae adeo ut aerem cooperirent, lumen solis obtenebrarent, nosque in metum adducerent et animis dissolutis deterrere. Interim e conspectu eorum paululum subducimur, non longo tempore, et post propugnacula contegimur. Ut Turcæ nudum castrum hominibus conspexere, suspicati esse custodibus destitutum, ingenti cum audacia irruentes, hi quidem cum scalis castrum ascendere, alii cum ancoris, quas falcas diximus, alii systis turres perforare, et omne audax ac generosum facinus impii illi ad terrorem incutiendum audere. Hæc infelices Romani intuiti et fortunæ suis dilisi, in se reversi, comperto nullum sibi aliunde affore auxilium, neque qui populum tremenda illa hora ad pugnam Turcarum excitaret et promoveret, e latebris se eduxerunt, ad robur et audaciam animantes. Namque qui antea erant timidi, fugitivi, hostium invasionibus obnoxii, repente audaces et generosi et robusti bellatores, et plagarum et inhaecustorum vulnerum et mortis omne genus contemptores facti sunt; et sanctissimæ Virginis ope audaces impios denudatis ensibus saxisque invadunt. Et veluti fumo examinibus dissipatis, unus post alium concitatur, et sexus omnis consurgit et ætas, singuli cum armis quibus poterant, alii sine armis, alii cum ensibus et hastis. Alii, quibus similia in promptu non erant, tabulis in quibus cibum sumebant, et dolii tympanis funibus alligatis pro scutis utebantur. Quidam sine his in bellum processere, et lapidibus solummodo audacter ac viriliter, æque ac si armatura varia essent muniti, cum hostibus certabant. Sic unus cum alio et inter se singuli animose contendebant, et ad pugnam vehementissimam hortabantur. « Agite o amici! o fratres! o cives! certemus hodie. Vindicemus nobis ipsis, uxoribus, filiis sanguinis patriæ et magnæ hujusce urbis, et quod magis est, veræ Christianorum fidei libertatem. Nosmet pro nobis ipsis in periculum adducamus. An si nunc mortem non obimus, vita in posterum non deficiet? Faciamus ut hæc necessitas honoris studium videatur: curramus in belli discrimen, quemadmodum martyres ad tyrannorum stadia convolarunt. » Hæc dicendo alius alium adhortari, contendere omnes, decertare, quemadmodum exsaturati et vino madidi, et ex composito simul ab uno extremo civitatis

μέτη, συνανέβησαν ἅμα καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὰ πλήθη, καὶ μετὰ ὀρμῆς καὶ κραυγῆς καὶ κρότων καὶ ὀργάνων καὶ μυρίων ἄλλων ἀλαλαγμάτων καὶ σαλπείγων ἐφθασαν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ κάστρου ἀπὸ τῆς Συλοπόρτης ἕως καὶ τῆς Χρυσίας, τὴν αὐτῆς λέγων καὶ μίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Καὶ πᾶν πολεμικὸν ὄργανον ἔφερον ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἠκούθησαν εἰς τὰ τεῖχη, ἔθηκαν σκάλας, ἀνέβαιναν εἰς τὸ κάστρον, ἐτροπούσαν τοὺς πύργους. Καὶ οὐδεὶς εὐρέθη ὁ ἐμποδιστὴς ἐκείνους ἐκ τοῦ μεγίστου φόβου καὶ δειλίας ὅποιας ἔλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. Τίς γὰρ οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ἐκείνην; τίς οὐκ ἐφριξε ταύτην τὴν θέαν; τίς ἀκοῆ φέρει τὸ ἀκουσμα, ποῖα ὄψις τὸ θέαμα; Καὶ γὰρ ἐν μιᾷ καιροῦ βοῆ μωρῶν βελῶν, τουκέτι σαγίτης, ἐτόξευσαν ἐπάνω τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐπέσον εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς, ὥστε καὶ τὸν αἰθέρα ἐκάλυψαν καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐσκέπασαν, καὶ ἡμᾶς πάντας φόβος ἐκράτησε καὶ δειλία ἐξέπληξε, καὶ μικρὴν ἀπεκρύβημεν. Ἄλλ' οὐ μακρὰν, ἀλλ' ὀπισθεν τῶν προμαχονίων ἐστάθημεν. Ἦς δὲ οἱ Τούρκοι γυμνὸν τὸ κάστρον ἀπὸ ἀνθρώπων ἰδόντες ὑπέλαβον ἀφυλάκτως εἶναι, καὶ μετὰ θράσους μεγίστου καθ' ἡμῶν εἰσβάλλουσι πάντες. Καὶ οἱ μὲν μετὰ σκαλῶν ἀνέβαινον εἰς τὸ κάστρον, οἱ δὲ καὶ μετὰ τὰς ἀγγύρας καὶ τὰς φάλκας ἐκείνας. Ἄλλοι δὲ ἐτροπούσαν μεσστής τοὺς πύργους, ἄλλοι ἐχαλούσαν μετὰ τζόκους τὸ κάστρον, ἄλλοι ἐκαψάν τὰς πόρτας τοῦ ἐξω κάστρου, καὶ πᾶν τολμηρὸν καὶ ἀνδρείον οἱ ἀσεβεῖς ἐποιούοντο πρὸς κατάπληξιν τὴν ἡμετέραν. Ταῦτα ὄρωντες οἱ δυστυχεῖς καὶ ἀπελπισμένοι Ῥωμαῖοι εἰς ἑαυτοὺς ἐπανήλθον, καὶ περιεργασθέντες πῶς πάθον, ἀλλαχόθεν χεῖραν οὐκ ἔχοντες βοήθειας οὔτε τινὰ πρὸς τὸ διεγείραι καὶ παροτρῦναι τὸν λαὸν πρὸς τῶν Τούρκων τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην ὥραν ἐκείνην. Καὶ ἐξενέχοντες οὗτοι ἑαυτοὺς διεγείρονται πρὸς ἀνδρείαν καὶ τόλμην. Καὶ γὰρ οἱ δειλοὶ τὸ πρότερον καὶ φοβοὶ καὶ κατατροπούμενοι ἄφνω τολμηροὶ εὐρέθησαν καὶ γενναῖοι πολεμιστὰι καὶ ἀνδρείοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ δεινῶν λαθωμάτων καὶ τῶν παντοίων θανάτων. Καὶ τῆς παναγίας τῆ βοήθειᾳ τῆ τόλμῃ ῥωσθέντες ὀρμῶσι ξιφῆρεις κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ μετὰ λίθους, καὶ ὡς καπνοῦ κινήσαντες σμήνος ἄλλος ὑπ' ἄλλῳ διεγείρεται, καὶ ἀνίσταται γένος ἅπαν καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ ἕκαστος μεθ' ὧν ἴδύνατο ὄπλων, ἕτεροι δὲ καὶ ἀνευ τῶν ὄπλων, ἄλλοι μετὰ ξιφῶν τε καὶ κονταρίων. ἕτεροι δὲ οὐδὲ ἐξ αὐτῶν εὐπορούσαν, ἀλλὰ τὰς ταύλας ὅπου ἐτρόγαν καὶ τὰ τυμπάνια τῶν βουτζῶν ἔδωσαν μετὰ σχοινία, καὶ ἐβάσταζαν ἀντὶ σκουταρίων. Τινὲς δὲ οὐδὲ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον ἦλθον, ἀλλὰ μετὰ λίθους καὶ μόνον ἐμάχοντο τολμηρῶς καὶ ἀνδρείως, ὡς κατάφρακτοι μετὰ παντοίων τῶν ὄπλων. Καὶ ἕτερος ἕτερον, καὶ ἄλλος ἄλλον, καὶ πρὸς ἀλλήλων ἀλλήλοις ἀνδρείως καὶ θαρσαλέως ἠγωνίζοντο, καὶ ἐπαροτρύναντο πρὸς τὴν σφοδροτάτην μάχην ἐκείνην, λέγων « Ναὶ ὦ φίλοι! ὦ ἀδελφοί! ὦ συμπατριῶται, ἀγωνισώμεθα σήμερον, σπουδάσωμεν, προκινθύνεωμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ

ἑμαυτῶν καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ ὑπὲρ ἐλευ-
θερίας τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ τῆς
μεγαλοπόλεως ταύτης, καὶ τὸ μείζον, τῆς ἀληθοῦς
πίστεως τῶν Χριστιανῶν. Τί οὖν, ἐάν μὴ νῦν ἀπο-
θάνωμεν; Οὐ ταθνηξόμεθα πλέον; ποιήσωμεν τὴν
ἀνάγκην φιλοτιμίαν. Δράμωμεν πρὸς τὸν κίνδυνον
τοῦ πολέμου ὡς οἱ μάρτυρες πρὸς τὸ στάδιον τῶν
τυράννων. Ἐταῦτα διαλεγόμενων καὶ παροτρυνο-
μένων πρὸς ἀλλήλους ἔσπευδον πάντες, καὶ ἠγωνί-
ζοντο ὡς κεκραυγαλῆται καὶ βεβαπτισμένοι ἐξ οἴ-
νου, καὶ ὡς ἐκ συνθήματος ἐκ τοῦ ἐνδὸς ἄκρου τῆς
πόλεως ἄχρι καὶ τοῦ ἐτέρου ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ ὀρμῇ
καὶ κραυγῇ κατὰ τῶν πολεμίων εἰσβάλλουσι, καὶ
σφοδρωτάτου σφύραγέντος πολέμου καὶ καρτερωτά-
της τῆς μάχης ἐφ' ἰκανῆς τε τῆς ὥρας πολλοὶ ἐκ
τῶν δύο μερῶν ἐλαβώθησαν καὶ ἀπέθανον. Τὸ δὲ
ἑκατάπληκτον τῶν ἀνδρικωτάτων καὶ γενναιωτάτων
Ῥωμαίων δευλοῦς καὶ τρεπτοῦς τοὺς Μουσουλμάν-
ους ἀπέδειξεν. Καὶ τοὺς μὲν ἀνακαίνοντας μετὰ
τῆς φάλακας ἐπάνω τοῦ ἔξω κάστρου τὰς κεφαλὰς
ἀπέτεμον τούτων καὶ πρὸς βασιλέα ἔφερον, τοὺς δὲ
Μουσουλμάνους τοὺς ἄλλους τοὺς ἐτροπούσαν τὸ
κάστρον καὶ τοὺς πύργους, ἀπέκτεινον ἐντὸς εἰς τὰς
ἐρύπας. Τὰ δὲ πλῆθη τὰ ἄλλα τὰ γεγαυρημένα
καὶ ἐπηρμένα τῶν Τούρκων ἐλάθωσαν, ἐφόνευσαν,
ἐδίωξαν, καὶ τὰ πολεμικὰ καὶ μαχιμώτατα τούτων
ἔργα ἐπήρασι. Καὶ μὴ μόνον οἱ στρατιῶται καὶ οἱ
ἐπιστήμονες τοῦ πολέμου εἰργάζοντο ταῦτα, ἀλλὰ
καὶ τῆς πολιτείας οἱ ἔρχοντες καὶ τῆς χώρας οἱ
ἐπιστήμονες καὶ τὸ κοινὸν ἅπαν καὶ τῶν ἱερέων καὶ
τῶν μοναχῶν τὰ συστήματα καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ
κρείττους καὶ πνευματικῶν τῶν ἀσίων οἱ ἁγιώτα-
τοι καὶ τῶν ἔξω χωρῶν οἱ ἄνθρωποι ταλμηροὶ καὶ
γενναῖοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυ-
μάτων καὶ τῶν θανάτων ἐφάνησαν. Ἀλλὰ καὶ γυ-
ναῖκες πολλὰ εἰς ἀνδρῶς θάρρους μεταλλαττόμεναι
ἐπὶ τοῦ πολέμου τὴν ὄραν φρικτοτάτην ἐκαίνην
οὐκ ἀπεκρύβησαν, οὐδὲ ὡς γυναῖκες ἐδειλίασαν,
ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τοῦ πολέμου τὴν ὄραν εἰς τὸ ἔξω
κάστρον ἐφθασαν, καὶ αἱ μὲν πέτρας εἰς τὸ τεῖχος
ἀνέβιαζον πρὸς τοὺς πολεμιστὰς τῶν Ῥωμαίων,
καὶ ἠυδρείωναν αὐτοὺς, καὶ ὠθοῦσαν αὐτοὺς πρὸς
τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον· ἀλλὰ δὲ ἐκρατοῦσαν
ὡς καὶ στρουππιά, καὶ τοὺς λαβωμένους ἰατροῦν· ἄλλὰ
ὕδατα καὶ οἶνον ἐπότιζον αὐτοὺς φλεγόμε-
νους τῇ δόλῃ ἐκ τοῦ πολέμου· ἄλλὰ δὲ τοὺς γυναικίους
αὐτῶν ἀδελφοὺς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὁμοζόγους
κατεμπόδιζον μὴ καταθῆναι ἀπὸ τοῦ τεύχους τοῦ
κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάζαι, ἀλλὰ ἐφόβως
καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρσαλέως πολεμίζουσι τοῖς
Τούρκοις ἔλεγον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ
στρατιᾶς ἐκεῖναι περιεπάτουσαν ἐκεῖσε. Ἐστρατεύοντο
δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας, μία τὴν ἄλλην ἐνουθέται,
καὶ ἔλεγον. «Βλέπε μὴ πλησιάσῃς τὸ κάστρον τὸ
μέγα, ὅτι τῶν Τούρκων αἱ σαγίτταις κρόνον
ἐκεῖσε καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκαῖνο, ἀλλὰ περιπατεῖτε
πλησίον εἰς τὸ μέρος τοῦ ἔξω κάστρου, ἵνα
ἀσκέσῃς ὑπὸ τούτου.» Πλὴν ἐλαβώθησαν
καὶ τινες μὲ σαγίτταις. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ
στρατὸς τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐσκούδαζαν καὶ
ἐκεῖναι τὸ τοῦ πολέμου.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς ἐξέκλινε τὸ φῶς τοῦ
ἡλίου, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀκλονήτως ἴσταντο πρὸς
τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην τῶν Τούρκων, καὶ ἠγωνί-
ζοντο καὶ ἀνδρείως, οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ τούτων καὶ
ἀπρακτοὶ εὐρεθέντες καὶ ἀσχυρόμενοι καὶ ἡττημέ-
νοι ἀγασθῶς στραφέντες ἔφρουγον. Καὶ δῆλον ὅτι

A ad aliud una voce et impetu, clamoreque in hostes
i nperere, et sævissimo prælio commisso et
dirissimo conflictu ad longam horam multi ex utra-
que parte vulnerati mortem obire. Tandem im-
perterritus validissimorum et generosissimorum
Romanorum animus Musulmanos timore incusso
profligavit. Eorum qui cum falca ascenderantexte-
rius castrum amputata capita ad imperatorem delata
sunt: qui castrum turresque perforabant, inter
ipsa foramina contrucidati. Examina alia Turcarum
superba ac tumida vulneribus confecerunt, in
fugam verterunt, eorumque bellica instrumenta ac
machinas deprædati sunt. Neque tantum milites
et pugnis exerciti hæc operabantur, sed et rei-
publicæ viri principes, et civitatis periti, et sacer-
dotum universitas, et monachorum cœtus, et an-
tistitum potiores et sanctorum confessorum sacer-
rimi. Externæ quoque regionis homines impavidi
et generosi et plagarum et vulnerum mortisque
ipsius contemptores agniti sunt. Quin imo pleræ-
que mulieres virilem audaciam induentes, horribili
illa belli tempestate non se abdiderant, neque uti
mulieres metu percussæ sunt, imo eo ipso tempore
ad exterius castrum venientes partim saxa Græcis
bellatoribus in mœnia convehere, animos addere,
compellere ad conflictum et pugnam, partim ova
et stuppam deferentes vulneribus medicinam ad-
movere, partim aqua vinoque ob bellum siti exsic-
catis recreare; partim germanos sibi fratres et
filios et lecti consortes impedire ne e castris muris
descenderent bellandive sinem facerent, sed in-
trepide inconcusseque et audacter Turcis pugnam
intenderent. Et hæc ipsæ attente ordinateque ag-
mine composito per ea loca incedere, alia aliam
exhortans ac instruens, «Cave, dicebat, ne in
magnum castrum proxime veneris: spissæ enim
eo Turcarum sagitte pervolant et loca infestant.
Via vestra ad exterius castrum deflectat, ut ab eo
contectæ tuto agere possitis.» Ex his nonnulla
telorum ictibus vulneratæ non ideo aliis timorem
incusserunt, ut in castrum recederent, sed vires
omnes suas in pugna illa exantlarent, donec belli
finem conspexere.

ἄλλὰ ὕδατα καὶ οἶνον ἐπότιζον αὐτοὺς φλεγόμε-
νους τῇ δόλῃ ἐκ τοῦ πολέμου· ἄλλὰ δὲ τοὺς γυναικίους
αὐτῶν ἀδελφοὺς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὁμοζόγους
κατεμπόδιζον μὴ καταθῆναι ἀπὸ τοῦ τεύχους τοῦ
κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάζαι, ἀλλὰ ἐφόβως
καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρσαλέως πολεμίζουσι τοῖς
Τούρκοις ἔλεγον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ
στρατιᾶς ἐκεῖναι περιεπάτουσαν ἐκεῖσε. Ἐστρατεύοντο
δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας, μία τὴν ἄλλην ἐνουθέται,
καὶ ἔλεγον. «Βλέπε μὴ πλησιάσῃς τὸ κάστρον τὸ
μέγα, ὅτι τῶν Τούρκων αἱ σαγίτταις κρόνον
ἐκεῖσε καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκαῖνο, ἀλλὰ περιπατεῖτε
πλησίον εἰς τὸ μέρος τοῦ ἔξω κάστρου, ἵνα
ἀσκέσῃς ὑπὸ τούτου.» Πλὴν ἐλαβώθησαν
καὶ τινες μὲ σαγίτταις. Καὶ οὐδὲ αὐτὸ
στρατὸς τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐσκούδαζαν καὶ
ἐκεῖναι τὸ τοῦ πολέμου.

D Cum porro lumen solis ad occidentem deflecteret,
ut Græci in terribili illo cum Turcis conflictu incon-
cussi starent et viriliter decertarent, impii his præ-
pediti, nihil proficientes, dedecore onusti et sum-
ma infamia devicti, fugam arripunt. Notum est
bellica eorum instrumenta, ac machinas quæ pro-

pe castrum erant, ipsos Græcis reliquisse, quæ longius aberant, inflammasse. Et sane hoc prodigium visum est et inusitatum facinus. Quanam enim ratione, qui antea superbe se efferebant jactabantque, repente moestis atque inutiles redditi sunt? Et quomodo qui antea impense cum Græcis bellum cupiebant, inexpectata fuga se ab illis subduxerunt? Enimvero opus hoc divina virtute eaque invisibili concessum est. Et Græci id intuiti mirum obstupescerant, ut ob hostium fugam exsultabant gaudio, in lætitiâque effusi dicebant: « O suavem hanc diem et horam! o admirandam! o insperatam immutationem! o inexpectatam lætitiâ! o claritatem! o voluptatem, quæ verbis exprimi nequit, quæ quidquid dixeris minus erit! » His vocibus illi multis certaminibus celebres Romani simul lætari, prosilire, alacres palmas pulsare, et diserte Deo gratias agere, laudibus sanctissimam Virginem extollere, et ex animo glorificantes dicere: « Hoc hymnis abundans nominatissimum, memoratum, egregium, inusitatum, admirandum miraculum vere et sine ulla dubitatione sanctissimæ Virginis est. » Et testimonia nobis de hoc suppetunt testium omni exceptione, ut piæ leges præscribunt, majorum: testimonia enim quæ habentur ab hostibus, fide digniora sunt. Cum vero hostes atque adversarii nostri hoc testimonio suo constabiliverint, multo verissimum est hoc sanctissimæ Virginis miraculum. Namque Mersaita et patriarcha (1) Turcarum affirmabat propositam tunc illis fuisse civitatem ad prædam, quemadmodum viri docti Persæ ætate Mahometi calculaverant, invenerantque hoc anno mense dieique hora urbem a nobis debellandam esse; et futurum id erat omnino astrorum vi et astronomorum artificio; sed mulierem illam violaceis vestibus amictam per castrum obambulantem et super propugnacula intrepide, dum pugna incitatur, vim astrorum obtulisse et astrologorum artificia; quamvis illa non a terra neque ex hominibus, sed ex cælo et invisibili potestate vim obtinebat. Similiter exercitus universi Turcarum jurejurando Mersaitæ dictum confirmabant, et omnibus narrabant pugnae hora, postquam cum audacia et impetu, qui coerceri non poterat, ad muros castri pervenerant, ut ascenderent Græcosque fugarent urbemque caperent, vidisse se mulierem violaceis vestibus indutam, deambulantem super propugnacula exterioris castri; qua visa statim tenebris præcella timore ac tremore correptos omnes in fugam se et non ad bellum dedisse, et vi influxuque illius mulieris formidinem sibi immissam et urbem liberatam. Hæc autem peracta sunt anno nongentesimo tricesimo supra sexies miliesimum, mensis

(1) Quem hodie *Mouftiam* solent nuncupare; hunc patriarcham Turcarum vocat etiam supra, col. 67 D: Αὐτὸς δὲ ὁ μέγιστος καὶ πολὺς παρ' ἐκείνοισι ὁ εὐγενὴς πατριάρχης, ὃν εἶχον πατριαρτικὸν καὶ προφήτην τοῦνομα Μηρσαϊτῆς τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ Sarpis idem Cananus memorat Turcarum καλοῦσθαι sive monachos, etiam uno nomine Τουρκοζαλο-

Α τὰ πολεμικὰ καὶ μάχιμα τοῦτῃν ὄπλα τὰ μὲν πλησίον τοῦ κάστρου τοῖς Ῥωμαίοις ἄκοντες καταλείψαντες, τὰ δὲ μακρότερα εὐρόντες τῷ πυρὶ παρέδωκαν. Καὶ τέρας ἔδοξε τοῦτο καὶ ἐξαισιον ἔργον, πῶς οἱ ἐπηρμένοι καὶ γαυριωμένοι τὸ πρότερον ἄφνω κατηφείς εὐρέθησαν καὶ ἄχρηστοι, καὶ πῶς οἱ πρότερον ἐπιθύμουσι τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, ἀπαραπροσδοκῆτως τὸ λοιπὸν ἐφυγον ἀπὸ τοῦτοῦ. Καὶ γὰρ ἀληθῶς τοῦτο ἔργον ἀοράτως ἐπέμφοι ἐκ δυνάμεως θείας. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτο ἰδόντες διεπλήττοντο μὲν τὸ θαῦμα, ἔχαιρον δὲ τὴν φυγὴν τῶν πολεμίων ἐκείνων, καὶ χαίροντες ἔλεγον: « Ὁ γλυκύτητα ἡμέρας ταύτης καὶ ὄρας, ὡ μεταλλαγῆς θαυμασίας καὶ ἐναλλαγῆς ἀνεπίστου, ὡ ἀπαραπροσδοκῆτου ἐλευθερίας καὶ εὐφροσύνης, ὡ εὐθυμίας ἀνεκλαλήτου καὶ ἡδονῆς ἀνεκφράστου! » Καὶ γὰρ ταῦτα τῶν πολυάθλων Ῥωμαίων λεγόντων ἔχαιρον ἅμα καὶ ακιρτώντες εὐθύμουσι, τὰς παλάμας ἐκρότουσι, καὶ τραπῶς τὸν Θεὸν εὐχαρίστουσι, καὶ τὴν παναγίαν ἀνέπεμπον ὕμνους, καὶ ἐκ ψυχῆς δοξάζοντες ἔλεγον: « Τοῦτο τὸ πολυύμνητον καὶ πολυβρύλλητον καὶ ἐξαισιον καὶ ἐξαιρετον καὶ θαυμασίον καὶ θαύματος ἄξιον θαῦμα τῆς Παναγίας ἀληθῶς καὶ ἀναμφισβόλως ὑπῆρχεν, ὡς καὶ τὰς μαρτυρίας ἔχομεν παρὰ μαρτύρων ἀπαραγράπτων κατὰ τοῦ φιλεουσεβαίῃ νόμου. Φάσκοντες γὰρ αἱ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαι ἀξιωμασιότεραι εἰσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ἡμῶν οὐδέωκαν μαρτυρίαν τοιαύτην, πάνυ ἐστὶν ἀληθέστατον τὸ θαῦμα τῆς παναγίας. Ἐλεγεν γὰρ ὁ Μηρσαϊτῆς, ὁ πατριάρχης τῶν Τούρκων, ὅτι ἡ πόλις ἐπρόκειτο παρ' ἡμῶν αἰχμαλωτισθῆναι, ὡς οἱ σοφοὶ τῆς Περσίας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐψηφοφόρησαν περὶ τοῦτοῦ, καὶ εὗρον ὅτι εἰς τὸ ἔτος καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν ταύτης τῆς ὄρας ἡ πόλις παρ' ἡμῶν πρόκειται κερτιθῆναι. Καὶ ἐμελλε τοῦτο γενέσθαι κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἀστέρων καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρονόμων. Ἄμῃ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἡ ὀξεία φοροῦσα καὶ περιπατοῦσα τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονίων ἐπάνω ἀφίθως τοῦ πολέμου τὴν ὄραν, ἐκείνη ἀντέπραξε τῆς δυνάμει τῶν ἀστρῶν καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρολόγων. Πλὴν οὐκ ἀπὸ γῆς οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπων τὴν δύναμιν εἶχεν, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀοράτου δυνάμεως. Ὁμοίως καὶ τὰ στρατεύματα πάντα τῶν Τούρκων ἐσυνεμαρτύρουσι ἐν ὄρκῳ τὸν Μηρσαϊτῆν ἐκείνον, καὶ ἐδιηγούντο πρὸς πάντας ὅτι τοῦ πολέμου τὴν ὄραν, ὅταν μὲ θράσους καὶ ὀρμῆς ἀκρατήτου ἐφθασαν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ κάστρου, ἵνα ἀναβῶσιν ἐπάνω καὶ διώξωσι τοὺς Ῥωμαίους καὶ τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσωσι, τότε εἶδον γυναῖκα ὀξεία φοροῦσα καὶ περιπατοῦσαν ἐπάνω τῶν προμαχιονίων τοῦ ἔξω κάστρου. Καὶ ταύτην

γέροντος. Similiter Chaliphus Turcarum Urspergensis appellat *Papas et apostolicos suæ gentis*. Vicissim fuit cui *Papa* dicebatur *il Gran Turco dei Christiani*, et Mahometis III legatus. Leoninum, Gallie regis ministrum, *Magnum Vizirium* appellavit, ut refert Tan. Faber ad Longinum pag. 47.

ιδόντες, σκότος καὶ ζάλη καὶ τρόμος καὶ φόβος ἄφνω εἰς τὰς ψυχὰς εἰσῆλθε τῶν πάντων, καὶ πρὸς φύγην ἐβλέψαν, καὶ εἰς πόλεμον οὐδὲ ἰδῶς, καὶ ἀπὸ δυνάμειός τε καὶ τέχνης. Τῆς γυναικὸς γὰρ ἐκείνης ἐλαβον τὴν δεξιάν, καὶ ἠλευθερώθη ἡ πόλις. Ἐγένετο δὲ ταῦτα κατὰ τὴν καιρὸν τοῦ ἑξακισχιλίουστοῦ ἑννακισιοστοῦ τριακιστοῦ ἔτους, μηνὸς Αὐγούστου κδ', ἡμέρα δευτέρα, ὥρα τῆς ἡμέρας ἑβδόμη. Καὶ παρὰ μὲν τῶν Τούρκων ἐλαβώθησαν καὶ ἀπέθανον ἐπέκεινα μίαις χιλιάδος, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων μετὰ ἀληθείας ἐλαβώθησαν μὲν ἑλάττωνας ἀπὸ ἑκατῶν, ἀπέθανον δὲ οὐ πλείονες τῶν τριάκοντα. Καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι, χαίρετε τὸ μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, τὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων τὸ γενναῖον καὶ ἀκατάπληκτον, τὸ δὲ τὸ πανθαύμαστον θαῦμα τῆς Παναγίας, καὶ ταύτην ὑμνήσατε, δοξολογήσατε, καὶ ὕμνους εὐχαριστηρίους ἀναπέμψατε εἰς τὸ μέγιστον ἔργον τῆς ἐλευθερίας, ἧς ἐνεργετήθημεν παρὰ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μητρὸς τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Augusti vicesima quarta, feria secunda, hora diei septima. Ex Turcis quidam vulnerati et cæsi sunt supra mille; ex nostris, ut verum fatear, vulnerati sunt minus centum, mortuique non plures quam triginta. Et gaudete, o amici! gaudete tum ob liberationem urbis, tum ob generositatem imperterritam Romanorum, tum ob modis omnibus admirandum sanctissimæ Virginis miraculum. Hanc laudate, huic gloriam dicite, et hymnos gratias agentes conficite pro maximo nostræ liberationis opere, quam consecuti sumus a gloriosa semperque Virgine matre Domini et Dei et Salvatoris Jesu Christi, cui sit gloria in sæcula. Amen.

ANNO DOMINI MCDXXV.

MANUEL PALÆOLOGUS

NOTITIA HISTORICA.

(Hear. Warton. in supplem. ad Cave De script. eccles. pag. 52.)

Manuel II Palæologus, Joannis V Palæologi imp. filius natus tertius, imperium rara erga patrem pietate meruit. Cum Joannes enim pater anno circiter 1380, præfecto Constantinopoli Andronico filio nato riximo, in Occidentem proficisceretur, ut subsidia a Christianis principibus adversus ingravescentes Turcorum vires conquireret, et inter redeundum Venetiis a mercatoribus ob usurariam pecuniam nondum exsolutam detineretur, Andronicus, de imperio securus, patris captivitatem in sinu risit: Manuel vero, corrasis e præfectura sua Thessaionicensi pecuniis, Venetias properavit, et expunctis mercatorum tabulis patrem redemit. Andronici scelere incarceratus, Manuelis pietate liberatus Joannes imp., illum cum Joanne filio exheredavit, istum imperii successorem sibi mortuo designavit, socium sibi vivo ascivit anno circiter 1384. Andronicus, ejusmodi ignominia in rabiem actus, ad Bajazetem Turcorum regem confugit; et copiis illius auxiliaribus adjutus, Constantinopolim expugnat, patrem fratremque carceri mancipat, et imperium invadit. Exacto in carcere triennio Joannes et Manuel filius salvi evadunt, et Bajazetis tyranni, Andronico jam tum infensoris facti, favore et auxiliis usi, imperium recuperant, et Andronicum in carcerem perpetuum abducendum Turcis committunt. Anno 1391 defuncto Joanne patre, Manuel solus deinceps regnare cœpit: cumque imperii majestatem adversus Bajazetis ferociam constanter tueretur, decennale statim regni urbis obsidionem passus est. Ipse urbis cura defensioneque Joanni, Andronici fratris filio, commissa, in Occidentem paterno exemplo subsidia a Latinis impetraturus navigat; paterno etiam infortunio usus. Postquam enim Italiam, Galliam, Angliam, Germaniam et Pannoniam peragrasset, Constantinopolim demum re infecta rediit. Desperatis fere rebus Constantinopolitanis aliunde eluxit salus. Tamerlane enim Tartarorum principe ad suppetias Manuelli ferendas cum ingenti exercitu advolante, Bajazetes anno 1401 obsidionem solvit, et commisso anno sequenti cum Tartaris prælio vincitur ac captivus abducitur. Manuel extincto tyranno perpetuam cum Mahometo ejus filio pacem iniit: et imperium deinceps securus tenuit. Obiit, uti volunt, anno 1418, rectius vero 1425, postquam senio debilis imperii lampadem Joanni filio anno 1419 tradidisset.